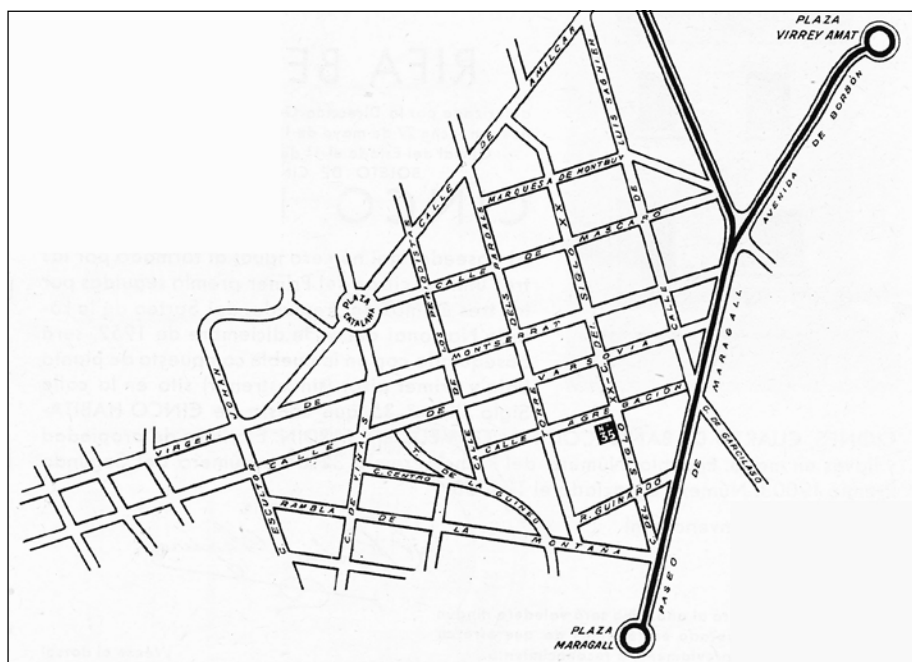

Del torrent de la Guineu al torrent del Bogatell

Itinerari i notes: **Joan Corbera**

Plànol del Guinardó de 1952 on encara hi ha dibuixat un ramal del torrent de la Guineu

El turó de la Rovira era l'origen de moltes torrenteres que baixaven cap el pla de Barcelona. La part més oriental del turó, ocupada pel parc del Guinardó, canalitzava les aigües de les pluges muntanya avall a través del torrent de la Guineu. Les corbes de nivell (molt ben dibuixades pels carrers Garriga i Roca o Ercilla) delimiten tres fondalades per les quals transcorrien les aigües. La primera fondalada, la més profunda, és la de la font del Cuento; la segona es troba entre el carrer de Sales i Ferré i la plaça Catalana, on hi havia hagut el mas Fondo; la tercera resseguia aproximadament el carrer Llobet i Vall-Iloera. Els torrents que baixaven per cadascuna d'aquestes valls s'unificaven en un indret situat actualment a la cruïlla de la ronda del Guinardó amb la rambla de la Muntanya. El primer braç, el de la font del Cuento, era el més important. Es pot considerar l'origen del torrent de la Guineu. Aquest accident orogràfic dibuixava el límit municipal entre Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals. El segon i el tercer braç es poden considerar afluents. El darrer també era conegut amb el nom de torrent de la torre dels Pardals.

El torrent de la Guineu baixava cabalós els dies de fortes pluges, originant desperfectes al llarg del seu recorregut. El seu curs es dirigia cap al Clot de la Mel i es perdia entre els joncars del Poblenou. Si plovia molt, a través de petites cana-

litzacions/camins que resseguien les propietats rurals arribava al mar. Actualment només queden petits vestigis del torrent que visitarem al llarg d'aquest itinerari.

Un altre torrent que baixava d'aquesta part del turó de la Rovira era el del Bogatell que a la seva part més alta era conegut amb el nom de torrent de Mèlic o de les Bruixes. Al final de l'itinerari en parlarem breument.

1. La font del Cuento. Aquesta vall, de fort pendent, tancada per marges pronunciats a banda i banda, dibuixa perfectament l'inici del torrent de la Guineu. La font del Cuento estava alimentada antigament per una mina d'aigua que resseguia subterràniament el torrent. Com hem dit, el marge esquerre del torrent corresponia a Sant Andreu del Palomar, mentre que el marge dret ho feia a Sant Martí de Provençals.

2. Vestigi al carrer Varsòvia. Una paret entre dos blocs de cases marca el pas del torrent. Teresa Navarro Piquer, veïna antiga del barri, vivia a la casa que fa cantonada amb el passatge Garrofers (encara existent) on els seus pares hi tenien una botiga de comestibles i carnisseria. Segons em va explicar, els seus germans jugaven baixant pel torrent fins arribar al carrer Art.

3. Sales i Ferré número 4. Aquesta casa, propietat dels descendents de Luis

Rodríguez Pérez, està construïda sobre el torrent de la Guineu. Una part del terreny pertanyia a Sant Andreu, mentre que una altra part, la menor, corresponia a Sant Martí. Cada part de la finca està inscrita al registre corresponent dels dos antics municipis.

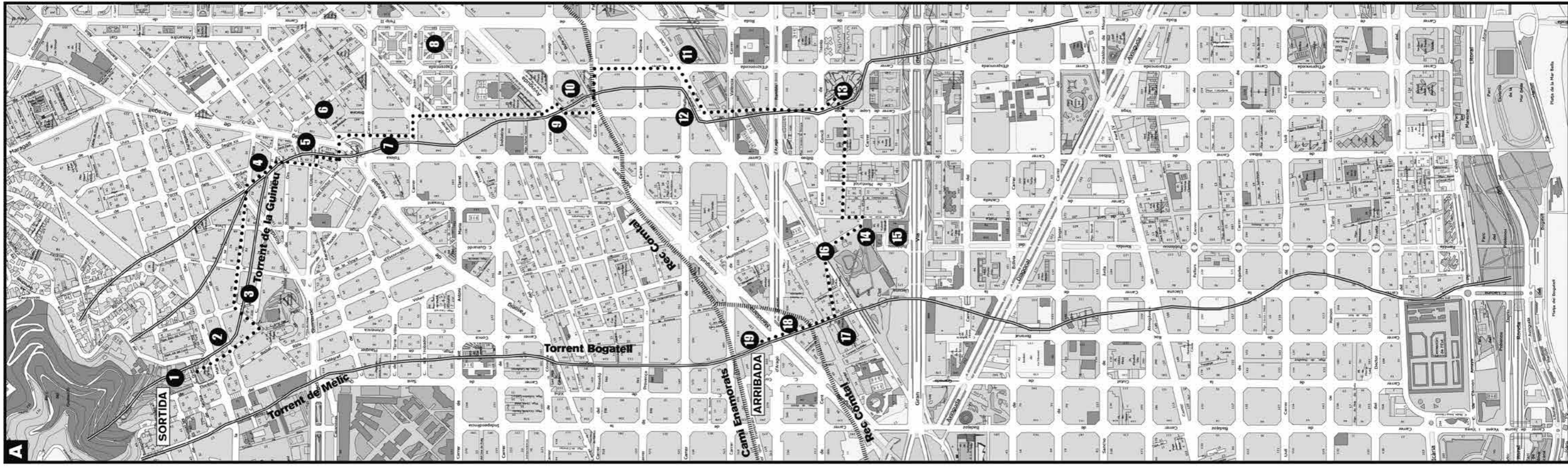
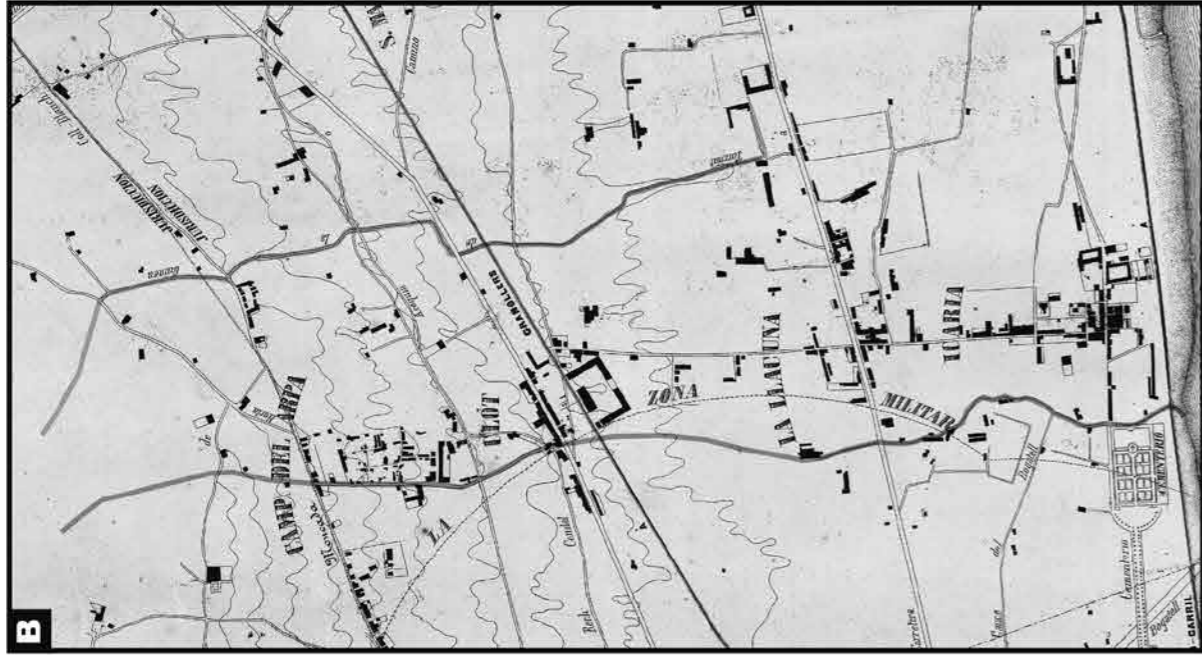
4. Punt d'unió dels tres ramals. El ramal principal baixava per entre la rambla de la Muntanya i el carrer Art. Encara els actuals propietaris de la zona tenen problemes amb afloraments d'aigua a l'interior de l'illa de cases quan plou molt. El segon ramal passava aproximadament pel carrer del Centre. El tercer, ho feia per la plaça del Guinardó i continuava pel carrer Anna M. Martínez Sagi (antic passatge Agregació). A la cruïlla amb rambla de la Muntanya hi podem observar un desnivell que indica l'enclotament del torrent. No fa massa anys, uns graons (a tocar de la farmàcia) permetien superar el canvi de rasant.

5. Passatge Bernat de Fenollar. Aquest petit vial encara conserva diversos vestigis del torrent. L'antic mur situat al sud mostra el seu caràcter de contrafort del torrent, mentre que la paret de les construccions noves situades al nord pateixen un greu deteriorament degut a les humitats de la capa freàtica del torrent.

6. Can Berdura. Masia que estava situada a la cantonada dels carrers de Campo Florido i Puerto Príncipe. Es d'origen antic i va ser refeta el 1771. La finca delimitava al sud amb el torrent de la Guineu. El 1929 es va urbanitzar amb un projecte elaborat per Vicenç Martorell i Portas. La masia no es va enderrocar fins el 1954. El darrer propietari va ser Josep Berdura i Mas. En els diversos camps que formaven la propietat es conreava cànem, blat de moro, blat, ordi i civada. També tenien verdures i hortalisses que venien al mercat del Clot.

7. Passatge d'Artemis. Un passatge molt ben conservat. Es va obrir després de la Guerra Civil. El torrent de la Guineu baixava per entre aquest passatge i el carrer Navas de Tolosa.

8. La torre Sellés. Era una gran finca al voltant d'una magnífica masia senyorial. En una escriptura de 1869 s'indica que la propietat tenia una extensió de més de 17 hectàrees. A mitjans del segle XVIII pertanyia als nobles Francesc de Tord i de Granollachs i a Joan de Cellers i de Rosell. El 1891 l'heretà Antònia de Tord que estava casada amb Carles de Morenés i Cas-

A. Recorregut de l'itinerari (línia de punts) amb la localització dels comentaris de la fitxa. Amb una línia de doble fillet s'indiquen els torrents de la Guineu, del Bogatell i de Melic.

B. Detall del planol topogràfic d'Ildelfons Corrà (1855) sobre el qual hi hem ressaltat en gris el torrent de la Guineu i el del Bogatell.

C. Detall del planol de Jaume Almera (1888) amb els torrents del pla de Barcelona on s'hi pot veure, en diferent color de gris, el grau barceloní.

D. Planol de Sant Martí de Provençals fet per Pere Falqués (1887) on hi hem ressaltat els dos torrents.

ELS DIVERSOS NOMS DELS CARRERS DE L'EIXAMPLE

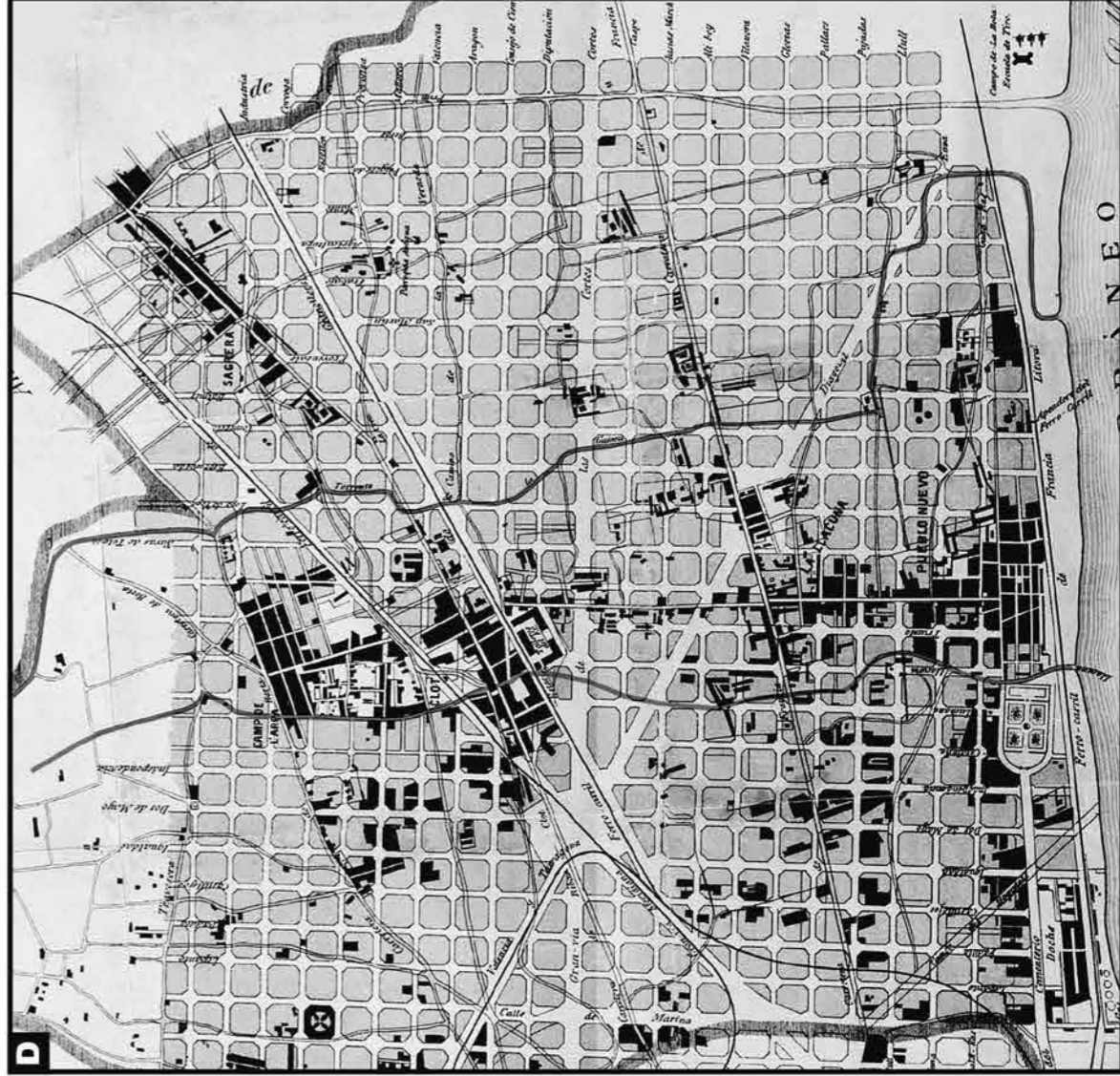
L'antiga trama de carrers dels barris del Camp de l'Arpa, el Clot o el Poblenou, així com la via del ferrocarril de França, van tallar l'Eixample en dues parts molt mal comunicades entre si. Aquest fet va causar que un mateix carrer tingués noms diferents depenent de si estava a una o altra banda d'aquestes antigues barreres urbanístiques. En aquest quadre mostrem les correspondències, tant horitzontals com verticals dels carrers de l'Eixample.

HORIZONTALS

Corega	Josep Estivill
Rosselló	Palència / Santander
Provença	Múrcia
Mallorca	Menorca
València	Huelva
Aragó	Guipúzcoa
Consell de Cent	Concili de Trento
Diputació	Andrade
Casp	Perú
Ausiàs Marc	Bolívia
Ali Bei	Tànger / Marroc
Sancho d'Àvila	Cristòbal de Moura
Almogàvers	Veneçuela

VERTICALS

Padilla	Zamora
Castillejos	Pamplona
Cartagena	Àlaba
Dos de Maig	Àvila
Independència	Badajoz
Corunya	Ciutat de Granada
Navas de Tolosa	Bilbao
Biscaia	Lope de Vega
Felip II	Bac de Roda

Cases del carrer del Torrent de la Guineu. A sota la placa del carrer

sador. La finca va patir diverses segregacions. Els seus néts la vengueren el 1941 a l'Obra Sindical de l'Hogar on s'hi aixecà la coneguda urbanització de casetes baixes Meridiana. La finca limitava amb el torrent de la Guineu al sud i amb la finca veïna de can Armera, al nord, i per l'est arribava a la carretera del Clot. A l'oest, alguns camps de la propietat arribaven als peus del mas Guinardó.

9. El pont del tren de la Meridiana.

El torrent creuava la línia del ferrocarril del Nord o de Saragossa amb un pont, per sota de les vies. Segons diversos testimonis, aquest era un lloc de joc per als infants de la barriada.

10. Carrer Torrent de la Guineu.

És el tram més ben conservat del torrent i encara conserva el seu nom. Enmig d'alts blocs de pisos subsisteixen unes cases de finals del segle XIX. Recordem que els antics torrents esdevenien normalment camins o carrers només intransitables els dies de forta pluja. En aquest punt, el torrent creuava per sobre el rec Comtal, a través d'un pont. El curs d'aigua continuava pel mig de les illes de cases situades entre els carrers de Biscaia i d'Espronceda.

11. Torre del Fang. A la cantonada dels carrer del Clot i d'Espronceda hi ha la torre del Fang. Edifici construït al llarg de diverses etapes a partir del segle XV i remodelat als segles XVII i XVIII. El 1851 era propietat de Francesc de Sales de Rocabrana i Jordà, baró d'Albí. Disposava d'unes 20 hectàrees de regadiu. El 1918 va ser comprada per Fomento de Obras y Construcciones. El 1986 es va restaurar l'edifici i s'hi establiren diversos equipaments municipals, entre ells l'arxiu històric de Sant Martí de Provençals. Les obres de l'estació de la Sagrera han afectat l'edifici, que es troba en un estat greu d'abandonament, esperant temps millors. Del carrer del Clot (o de la Sagrera, que en aquest punt canvia el nom), darrera de la torre del Fang, sortia el camí que conduïa

a l'antiga església de Sant Martí de Provençals. El camí tenia el nom de Fondo i la zona de l'església era coneguda com el fondal de Sant Martí.

12. Desviació del torrent. A l'arribar al carrer del Clot, el torrent girava a la dreta i seguia paral·lel al carrer uns cent metres, per girar de nou, ara a l'esquerra, i creuar el carrer i les vies del tren. Aquestes dues línies de comunicació obligarien, pensem, a fer una desviació del torrent.

13. El Clot de la Mel. Resseguint aproximadament el carrer de Biscaia (que a partir de la rambla de Guipúscoa pren el nom de Lope de Vega) el torrent arribava als jardins del Clot de la Mel, que creuava diagonalment. En aquest punt el torrent experimentava una gran transformació. Cal recordar que el pla de Barcelona es divideix en una zona alta i una zona baixa separades pel que s'anomena Graó Barceloní. El Pla Alt és una plataforma pleistocènica (una etapa quaternària que va dels 2,5 milions d'anys fins als 10.000 aC) formada per roques pissarroses i capes d'argiles procedents dels turons. A un nivell inferior, entre 8 i 10 metres, hi ha el Pla Baix format a l'holocè (des de fa 10.000 anys) per les sorres deltàiques del Besòs i de la riera d'Horta i pel conjunt de maresmes creades pels vents i les pluges. El Rec Comtal passava aproximadament pel límit del Pla Alt. El nom del Clot prové d'aquest desnivell. Abans hem citat el fondal de Sant Martí que tindria un significat similar. El torrent, a l'arribar a aquest zona, s'estancava i alimentava les llacunes que poblaven el terreny. Al Poblenou encara es conserven dos petits carrers que porten el nom de Joncar i Jonquera. Les dunes de la platja retindrien l'aigua i tan sols en dies de grans tempestes el torrent seria capaç de trencar aquestes barreres i arribar fins al mar.

14. Ajuntament de Sant Martí. Edifici inaugurat el 1888, obra de l'arquitecte Pere Falqués i construït pel mestre d'obres Joaquim Rivera Cuadrench. La façana mira cap al Poblenou (una concessió al veïnat d'aquesta zona) i la torre està proveïda de quatre rellotges per poder ser vist des de les quatre direccions del terme.

15. Torre de Sant Joan. Edifici que en el passat va acollir l'Hospital de Sant Joan de Malta. El 1923 la família Casas va cedir el casalot perquè s'hi fes una escola. El 1933 l'arquitecte Josep Goday el va remodelar per adaptar-lo a escola.

16. Camí de la Verneda. Aquest camí s'iniciava a l'antiga carretera de Ribes a l'entrar a la barriada del Clot i s'encaminava cap a les vernedes situades al marge dret del Besòs. En aquest indret hi havia el molí de la Verneda. Era un camí que comunicava moltes masies de Sant Martí de Provençals.

17. El mercat del Clot. Edifici situat en part sobre l'antic camí de la Verneda. Es va inaugurar l'any 1889 i és obra de l'arquitecte municipal de Sant Martí de Provençals, Pere Falqués i Urpí.

18. Els molins del Clot. Alimentats per l'aigua del rec Comtal, al Clot i havia dos molins. El primer, anomenat de Dalt, estava on ara hi ha l'avinguda Meridiana, al costat de l'església nova del Clot. El segon, el de Baix, estava a tocar de carrer de la Sèquia Comtal.

19. El torrent del Bogatell. És un altre gran torrent que baixava del turó de la Rovira. Una part d'aquest curs d'aigua ressegua l'actual carrer de Rogent (antigament carrer del Bogatell). En el seu origen baixava pel carrer de Gènova, al Guinardó, creuava la finca de can Planàs (actual Centre Cívic i el camp del Martinenc) i seguia a prop del carrer de Sant Quintí cap a can Miralletes fins embocar el carrer Rogent. La finca de can Planàs era coneguda anteriorment amb el nom de can Mèlic i per aquest fet, el tram alt del torrent era conegut amb el nom de Mèlic. Vicens Martorell i Portas en les fulles cartogràfiques de la ciutat de Barcelona elaborades a finals dels anys vint començaments dels trenta del segle passat, incorpora en el plànol corresponent al Guinardó (full E2) el torrent de Mèlic però donant-li un altre nom, de les Bruixes, nom que no hem trobat a cap altre document. Un cop traspassat el Clot, el torrent s'encaminava cap el mar passant per entre els carrers de Roc Boronat i de la Llacuna, fins arribar a la paret posterior del cementiri del Poblenou. Com en el cas del torrent de la Guineu, el del Bogatell alimentava les antigues llacunes de la part baixa del Poblenou, com recorda el carrer de la Llacuna.